

17 ТРАВНЯ
ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ
ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

17 травня 2020 року в Україні вшановують пам'ять жертв політичних репресій. Цей день відзначається згідно з Указом Президента від 21 травня 2007 року, щорічно у третю неділю травня, з метою належного вшанування пам'яті жертв політичних репресій, привернення уваги суспільства до трагічних подій в історії України, викликаних насильницьким впровадженням комуністичної ідеології.

Що таке «Великий терор» 1937-1938 років?

5 серпня 1937 року вступила в дію постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня «Про антирадянські елементи». Розпочалася наймасовіша за всю радянську епоху кампанія репресій проти громадян. За кілька днів до цього, 30 липня 1937 року, був підписаний таємний наказ НКВС №00447, у якому був детально розроблений механізм терору. Для українських земель трагічні події 1937-1939 років стали ще одним етапом у низці радянських репресій. За кілька років до цього жертвами Голодомору стали мільйони селян, були репресовані представники націонал-комуністичного руху та творчої інтелігенції (Розстріляне Відродження).

Наймасовішого характеру знищення людей в СРСР набуло саме в 1937–1938 рр., які заведено називати «Великим терором». Його масштаби вражають, оскільки кількість жертв обраховується сотнями тисяч осіб. Основними причинами «Великого терору» історики вважають бажання Й. Сталіна після його приходу до влади ліквідувати реальних і потенційних противників комуністичного режиму, досягти повного упокорення населення шляхом винищення окремих соціальних та національних груп, завершити кадрову революцію й утвердити авторитарний стиль керівництва.

Влада полювала на так званих ворогів народу, шкідників, а також їхніх рідних і близьких. Після виходу постанови про антирадянські елементи масові репресії посилювалися в концтаборах та тюрмах. Тобто людей карали двічі. Особливістю цієї хвилі репресій стало те, що більшовицька влада почала

знищувати не тільки своїх противників, але і тих, хто був активним прибічником Сталіна і навіть учасником масових репресій.

Репресії відбувалися і до 1937 року, вони також продовжувалися у 1940 році й після війни. Однак саме у період 1937-1939 років репресії вийшли на свій піковий рівень, торкнувшись величезної кількості родин. У 1937 році ЦК ВКП(б) запропонував створити позасудові органи – «трійки», які вирішували долю людей. Трагічність ситуації була в тому, що «трійки» поєднували в собі слідство, обвинувачення, суд. Також саме трійки відповідали за виконання вироків.

На все слідство по кожній людині трійка мала 10 діб. Участь адвоката, оскарження вироку та клопотання про помилування не передбачалися. Вирок у багатьох випадках виконувався негайно після його винесення.

Ф. 896

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА

заседания тройки при Управлении НКВД СССР по МО от „9“ X 1937 г.

СЛУШАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
96, дело № 7329 по обв. ОРЛОВА Александра Васильевича, 1883 г. р. ур. МО, Маллинского р-на, с. Хонятино, священник, в 32 г. осужд. тр. III ОГПУ МО по ст. 58/10 и II УК к 3 г. ИТЛ-отбыл. Обвин. в том, что вел к агитации против сов. в. и ВКП/б/, агитировал ходить детей в церковь.	ОРЛОВА Александра Васильевича, РАССТРЕЛЯТЬ.

Секретарь тройки

Досі точну кількість жертв тоталітарного режиму визначити неможливо

Деякі фахівці вважають, що за період з початку 20-х і до кінця 80-х років ХХ століття, тобто за час правління більшовицько-комуністичного режиму, в Україні було заарештовано майже 1,5 млн осіб. Багатьох із них було розстріляно, інші пройшли тюрми, заслання, вислання, каторгу, табори, примусово побували в психіатричних лікарнях. Терор і репресії торкнулися майже всіх верств населення: вчених, політиків, військовиків, священників, представників культури, селян.

Особливо жорстокі репресії сталінський режим і його підручні здійснювали в Україні у 30-х роках. Зокрема у 1937-1938 рр. в Україні було засуджено 197 617 осіб, із них на смертну кару – 122 237 громадян.

Упродовж кількадесят років радянська влада ретельно приховувала сліди своїх злочинів: на місцях поховань зводили режимні об'єкти КДБ, землю заливали бетоном, місцевість розрівнювали бульдозерами і висаджували там дерева.

Найбільшим похованням жертв сталінських репресій в Україні вважають «Биківнянські могили»

Таємна спецділянка НКВС УРСР у Биківні – один із найсекретніших об'єктів СРСР, на території якого впродовж 1937-1941 років відбувались таємні поховання жертв масових політичних репресій, розстріляних та закатованих у київських в'язницях.

Фактична площа об'єкта складала 5,3 га. Територію обгородили високим суцільним дерев'яним парканом, за яким збудували спостережну вежу та будинок, встановили цілодобову озброєну охорону. Вантажівки ГАЗ-АА (в народі «полуторки») ночами привозили тіла розстріляних на територію спецділянки.

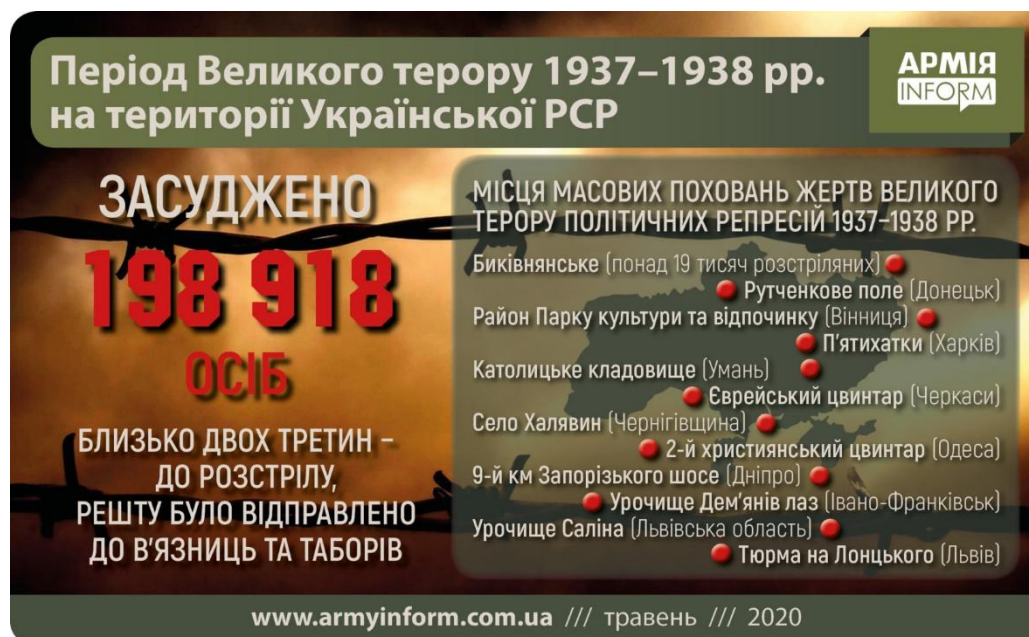
У заздалегідь підготовлені ями скидались тіла жертв та присипались вапном та ґрунтом. Щоб приховати призначення спецділянки, була придумана легенда для місцевого населення про артилерійський склад. Вона була вдалою,

оскільки до 1923 року у тій місцевості (від Броварів до околиць старої Дарниці) знаходився артилерійський полігон київського казенного заводу «Арсенал».

Трагедія Биківні стоїть поряд із такими злочинами, як Аушвіц, Бухенвальд, Дахау, Бабин Яр та Катинський розстріл. На сьогодні вже встановлено імена понад 19 тисяч розстріляних громадян із Биківнянського поховання жертв сталінських репресій.

Серед жертв Великого терору, які загинули в Биківнянському лісі, письменники Михайль Семенко, Майк Йогансен, Вероніка Черняхівська, художники Михайло Бойчук, Микола Касперович, академіки Федір Козубовський, Петро Супруненко, митрополит УАПЦ Василь Липківський і десятки тисяч інших.

Як знайти інформацію про репресовану особу

Допомогти в пошуку інформації про репресованих може відеолекція «[Репресовані родичі](#)» проекту «Суспільний університет» на UA:Перший. Також корисною буде книга «[Право на правду. Практичний poradnik із доступу до архівів](#)». Ці матеріали містять перелік установ та ресурсів, до яких варто звертатися, їхні контакти, зразки заяв, алгоритм дій, знайомлять з відповідним законодавством, описують практику доступу до архівів комуністичних спецслужб в Україні і за кордоном, а також надають відповіді на найпоширеніші запитання.

Короткий алгоритм пошуку інформації про репресованих родичів:

1. Збір якнайбільшої кількості даних (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження розшукуваної особи, важливі факти біографії тощо).
2. Пошук інформації на наступних сайтах:
 - **Національний банк репресованих;**
 - **Жертви політичного терору в СРСР;**
 - **Сталінські розстрільні списки;**
 - **Єдина система пошуку репресованих;**

- **Список репресованих осіб**, архівні кримінальні справи яких зберігаються в Комітеті національної безпеки Республіки Казахстан.

3. Звернення в довільній формі (вказується назва та адреса установи, прізвище, ім'я, по-батькові заявника, місце його проживання, суть питання) в такі установи:

- Галузевий державний архів Служби безпеки України;
- Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України;
- державний архів області за місцем народження, проживання, арешту, відбування покарань;

- Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ РФ.

- Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті відкрив Консультаційний центр з пошуку інформації про репресованих, де допоможуть знайти відомості про репресованих у 1917-1991 роках, підкажуть як правильно подати запити до архівів.

Телефони Центру: **(067) 298-18-18** або **(044) 298-12-12**, також можна надіслати листа на електронну пошту **poshuk@hdauinp.org.ua**, написати повідомлення **фейсбук-сторінці** архіву.

Або через **сайт**.

4. Відповідно до Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» громадяни України, іноземці та особи без громадянства можуть безкоштовно переглядати та копіювати власним фотоапаратом всі документи, що пов'язані з комуністичним тоталітарним режимом.

5. У випадку додаткових запитань звертайтеся у Facebook-групу «**Доступ до архівів**».

Науковці, які спеціалізуються на тематиці:

- Олег Бажан (Київ), Інститут історії України НАНУ,

- Сергій Білокінь (Київ), Інститут історії України НАНУ,
- Богдан Біляшівський (Київ), Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили»,
- Валерій Васильєв (Київ), Інститут історії України НАНУ,
- Андрій Жив'юк (Рівне), Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука,
- Сергій Кокін (Київ), Інститут історії України НАНУ,
- Станіслав Кульчицький (Київ), Інститут історії України НАНУ,
- Едуард Петровський (Одеса), Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
- Роман Подкур (Київ), Інститут історії України НАНУ,
- Олександр Рубльов (Київ), Інститут історії України НАНУ,
- Юрій Шаповал (Київ), Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Корисні ресурси:

<http://www.territoryterror.org.ua/> – сайт Меморіального музею тоталітарних режимів «Територія Терору»

www.reabit.org.ua – головна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією»

<http://memorial.kiev.ua> – Українське добровільне культурно-просвітницьке правозахисне благодійне товариство «Меморіал» імені Василя Стуса.

<http://ua.bykivnya.org> – Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили».

джерело: [УІНП](#)

ПОСТРАДЯНСЬКА СПАДЩИНА: ТУГА ПО МИНУЛОМУ ЧИ ЖАХ?

НАСЛІДКИ КОМУНІЗМУ В УКРАЇНІ

Геноцид:

3,5-7 млн¹
Голодомор
1932-1933

Голод:

1,1-1,5 млн
1921-1923, 1946-1947

Бійці Опору:

153 000
загинуло в боях

134 000²
заарештовані

Масовий терор і вбивства:

1 млн

під час
«Червоного терору»
1918-1921

300 000³

жертв
«Великого терору»
1937-1938

24 000

масові вбивства
політ'язнів
1941

Засуджені до ув'язнення
з політичних мотивів:

56 500

інтелігенція, духовенство
1930-і, 1944-1953

1 000⁴

дисиденти
1960-і - 1989

Масова депортація та переселення:

1,22 млн³

колективізація
1929-1930-і, 1944-1950

360 000

остарбайтерів
відправлено у ГУЛАГ
після 1945

150 000

кримських татар
1944

230 000

родин, що не підтримали
комуністичний режим
1939-1941

327 000³

з Західної України
1944-1954

Загальна кількість постраждалих:

10 000 000¹

1918-1991

1. Число не остаточне.

2. Отримали вирок, вбиті, чи відправлені у ГУЛАГ.

3. Вбиті чи відправлені у ГУЛАГ.

4. Засуджені до тюремного ув'язнення чи відправлені до психіатричних лікарень.

Статистика: Центр досліджень
визвольного руху

Дизайн: Ev Melekhovets

UKRAINE CRISIS
media center